

VÁLSÁG VAN? NA ÉS?

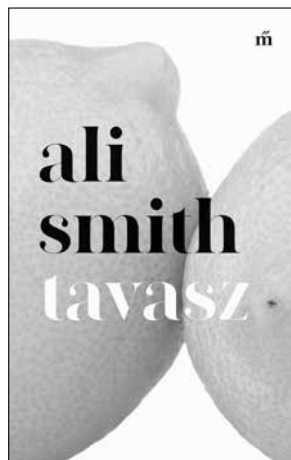
Ali Smith: *Tavaszi, Nyári. Az Évszak-kvartett záró kötetei*

„Azaz na és? Azaz vállvonogatás, vagy mire vársz, mit tegyek? (...) Úgy értem, hogy ez az elutasító hangnem, abban a pillanatban, annak a bizonyos időnek egy nagyon tiszta jelzője volt; egyfajta lakmuszesztet.”
(*Summer*)

Orwell-díj

Ali Smith a *Seasonal Quartet* (2016–2020) regényciklust válságok idején, a Brexit, a Covid-világjárvány, a karantén éveiben írta. Regényei az egymást követő krízisek atmoszféráját az élő felvételek elevevényével rögzítik, s ugyanakkor háttérükben történelmi távlatokat villant fel. Szerkesztői az *Évszak-kvartett* az *oral history* ritka változatának tekintik. A ciklus befejezésekor folytatott beszélgetésükben a szerző a Brexittől a Covidig terjedő időszak sajtóhíreire utal. A tájékoztatásul szolgáló narratívák által próbáljuk megérteni, feldolgozni azt, hogy mi is történik az életünkkel. Sajnos akkor sem megkerülhetők, ha tisztában vagyunk azzal, hogy destabilizáló, elbizonytalanító célzatúak.¹ Ali Smith morális beállítottsága lucidus, társadalomkritikus, szellemes prózájában a fanyar humor, az ironia és a groteszk esztétikai eszközei által érvényesül.

A londoni, független Orwell Alapítvány 1994-ben díjat alapított a brit politikai irodalom és újságírás elismerésére. 2019 óta külön díjazza a politikai értekezéseket és a politikai jelentőségű fikciót. 2021-ben a nem fikciós kategóriában Joshua Jaffa *Between Two Fires* (Két tűz között) című, a mai Oroszországgal foglalkozó műve volt a kitüntetett. A fikció kategóriájában 2020-ban Colson Whitehead *Nickel-fiúk* című regénye, 2021-ben pedig a skót Ali Smith *Seasonal Quartet*-jének negyedik darabja, a *Summer* nyerte a díjat.² Az értékelés szerint Smith lankadatlanul regisztrálja a nemzet jelenkori érzelmeit, aggodalmait, félelmeit, a bevándorlókkal és a menekültekkel szembeni kirekesztő magatartást. A Föld ökológiai ve-

¹ <https://www.penguin.co.uk/articles/2020/08/ali-smith-autumn-winter-spring-summer-seasonal-quartet-oral-history>

² Smith nyilatkozata a díj átvételekor: „Olyan boldog vagyok, amiért én nyertem a politikai fikcióért járó Orwell-díjat. Orwell fikciója érzékeli a művészet politikája és a politika ravaszága közötti éles különbséget. A nyelv erejének nagyszerűségéről tanúskodik, és hogy ez a nagyszerűség sorsfordító, világmegváltó és világalakító.” Majd hozzátette, hogy ezzel szemben valamilyen kiszolgáltatottjai vagyunk a politikai erőt demonstráló nyelvnek.

Fordította Mesterházi Mónika
Magvető Kiadó
Budapest, 2022
256 oldal, 4499 Ft

szélyeztettségével összefüggő nézeteit Justyna Kostkowska már korábban Virginia Woolf és Jeanette Winterson brit írók műveivel együtt elemezte az „ökokriticizmus” szempontjából.³

Egyik kritikusa így méltatja: „»Csak kösd össze« – írta E. M. Forster 120 évvel ezelőtt a *Szellem a házban* című regényében. »Csak a prózát és a szenvedélyt kösd össze, és mindkettő felmagasztalható lesz, és ...« Az összefüggés – és annak ellentéte is – Smith nagyszerű témája ebben a *magnum opus*ban. Egyes szereplői eltérő morális vízióik miatt válnak szét, mint ahogyan egész országok is. Eközben pedig másokat a közös aggodalom kapcsol össze látván a jobboldali nacionalizmus felemelkedését, ami a náciizmus baljós visszhangját hordozza; az idegengyűlölet aggodalomra ad okot, a menekültekkel való iszonyatos bánásmód morális felháborodást, a klímaváltozás fenyegető pusztítása pedig kétségbeesést vált ki. Ők mélyen kapcsolódnak a művészethez és művészekhez. És legmélyebben egymáshoz kötődnek azáltal, hogy szívvel és tisztességgel reagálnak a személyes és a globális válságokra.”⁴

Smith regényalakjai tehát az egyetemes kérdések tekintetében mélyen megosztott, mai brit történelem közegében mozognak. Az éghajlati változásokat, a gyarmati időkből továbbörökített rasszizmust, a nemi hovatarozást és a migrációs világjelenséget illetően a politika világában és a közösségben sincs konszenzus. Az elbeszélő politikai elkötelezettsége és radikalizmusa a tetralógia kiáltványszerű bevezető fejezeteiben is kifejezésre jut. Ali Smith kritikai attitűdje azonban kifinomult érzékenységgel, sokoldalú fogékonysággal, emberi és művészi felelősségtudattal egyesül. Ez biztosítja munkásságának poétikai relevanciáját és esztétikai értékét.

Tavaszi

A ciklus harmadik darabja, a *Tavaszi*⁵ 2021-ben jelent meg magyarul. Smith a díjazott *Nyárral* 2020-ban lezárta a tetralógiát, így előttünk is kirajzolódhatnak a művek közötti belső összefüggések, ezért foglalkozom együtt a két záró kötettel. A *Tavaszi* új történetek, alakok, viszonyok és irodalmi, képzőművészeti utalások, források által bővíti a fikciót. A kompozíció, a mottók, a nyitányszerű részek és a hármas tagolás a korábbi ismert elrendezést követi. A fejezetek bevezetéseinek helyenként manifesztum jellege van. A *Tavaszi* tipográfiával nyomatékositott felütése harsányabb az eddigieknél, tiltakozó kiáltványra emlékeztet. Kiáltásként hat a sajtóban, politikában, televízióban, beszédekben világszerte hallható szövegek, megtevesztő eszmék és hamisságok zuhataga. Mindezt mélyeséges ironiával, cinikusan, többes számban, a „mi” nevében sorolja. A korai avantgárd világában érezzük magunkat. Kíméletlen a szöveg, ami tükröt tart a nyilvános beszédnek és a józan értelem felháborító, uszító, propagandisztikus frázisoknak. A lista és a követelések a kelet-európai tapasztalatokra rímelenek: „belső ellenséget kell gyanúsítani, szükség van a nép ellenségeire, 98% a migránsok befogadása ellen...” Félelmetes nyitány, holott csupán a naponta hallatott, hallott politikai jelszavak gyűjteménye. Hasonló hatású

³ Justyna Kostkowska: *Ecocriticism and Women Writers. Environmentalist Poetics of Virginia Woolf, Jeanette Winterson, and Ali Smith*. Palrawe Macmillan, Hampshire, 2013.

⁴ Heller Mcalpin: *Ali Smith Brings Her Seasonal Quartet To A Close With 'Summer'*. <https://www.npr.org/2020/08/25/905525916/ali-smith-brings-her-seasonal-quartet-to-a-close-with-summer>

⁵ Ali Smith: *Tavaszi*. Mesterházi Mónika fordítása, Magvető, Budapest, 2022. A ciklus első két kötetéről megjelent írásaim: Thomka Beáta: *Szenzuális fikció: Ali Smith prózája. Jelenkor*, 2021/3, 326–329; Thomka Beáta: *Évszak-kvartettek. Ali Smith regényei és K. O. Knausgård jegyzetei. Jelenkor*, 2022/1, 99–103.

néhány közönséges, vulgáris, durva nyelvű szövegbetét is, melyekről kiderül, hogy a fiatal lány közvetlenül a Twitterről másolta be azokat iskolai füzetébe.

A kötet *Köszönetnyilvánításában* olvassuk: „Elsősorban azoknak a menekülteknek és fogvatartottaknak vagyok hálás, akik beszéltek velem, vagy megírták nekem, milyen határozatlan idejű fogvatartottnak lenni az Egyesült Királyság valamelyik Idegenrendészeti Központjában, és különösen egy anonim barátunk, aki mesélt nekem az ország IRK-jainak mindennapjairól.”⁶ A fikciót kiegészítő szerzői megjegyzés a *Tavaszi* centrumába állított viszonyokra irányítja a figyelmet. A regényciklus előkészületei, megírása, megjelenései idején és azóta sem módosultak, tovább erősödtek a krízisek méretei és hatásai, melyekre Ali Smith prózája kritikai magatartásával és eszközeivel érzékenyen reagál. Az egyik megszólaló szerint „britek vagyunk (...) Angolok. (...) Fallal vesszük körül magunkat. Önmagunkat szabotáljuk. Nagy nemzet. Nagy ország”. Az első fejezet szereplőit, az idős Paddyt és a látogatására érkező régi barátot, partnert, Richardot az Anglia határain túl is jól ismert problémák foglalkoztatják. A nagy műveltségű Patricia Heal és a halála előtt álló ír Paddy párbeszédébe egész kortörténeti tapasztalatát belefoglalja. A Brexit, az angol politika, a demokráciaellenesség, a rasszizmus, a „törvényesített megosztottság”, a brit igazságtalanság, a klímaválság, a jobboldal felemelkedése, a migránsválság, az ír határ veszélyei sok okot adnak számára a demagógok, világszónokok, falkavezérek megvetésére és elutasítására.

Mielőtt hátrahőkölnénk e lajstrom láttán, gondoljunk a regényműfaj létrejöttére, történeti múltjára. Az egyetemes emberi és a konkrét, közösségi kérdések kritikai reflektálása kezdettől fogva elidegeníthetetlen vonásai és lehetőségei közé tartozott. A műfaj a 20. században gyakran másfelé fordult, e mostaniban azonban nehezen tarthatja magától távol a világot, amiben megszületik. Smith radikális iróniája nem kíméli a köznapiság diskurzusok, beszédfordulatok, frázisok, a közösségi oldalak, a hálózat, az sms-üzenetek, a média, a sajtó primitív, hazug és ártó nyelvéből összeálló hangzavart, ami elől elzárkózni is alig lehet. Nemcsak nekünk, hanem az elbeszélésnek sem, ha ennek veszélyével kíván szembesülni és szembeállítani.

Paddy egyik ikerfiának mondja: „Ne hívd migránsválságnak, már milliószor kértem. Emberek. Egyének, akik a körülmények ellenére átszelik a világot. Ezt megszorozzuk 60 millióval, az az összes egyén, akik a napról napra romló esélyek ellenére mind átszelik a világot. Migránsválság. És te egy migráns fia” (Albert Noémi fordítása). Richardnak egy különös találkozásáról tesz említést, amikor egy koncerten Beethoven *An die Hoffnung* című darabját hallgatva egy angol–német származású férfival került kapcsolatba. Richard később az asszony iránti tiszteletből tévéjátékot rendez, aminek az *Andy Hoffnung* (?) címet adja.

Richard által egy új történetyszál ékelődik be az első fejezetbe. Paddyt, a kiváló forgatókönyvíró tanácsadásra kéri egy televíziós munka elkészítéséhez. A megfilmesítendő, értéktelen bestseller regény Katherine Mansfield és Rainer Maria Rilke irreális, kitalált szerelmi kapcsolatáról szól. A két író nem állt ismeretségben, noha tudóbajukat mindketten ugyanazon években Svájcban kezeltették. Mansfield említése által bővül a regény irodalomtörténeti motívumhálózata, a konstruált tévés ötlet pedig kiváló alkalom arra, hogy a média hatásvadász beállítottsága e kötetben is határozott bírálat tárgya legyen. Smith ízlésének, vizuális fogékonyságának és kollázs-technikájának állandó eleme a képzőművészeti alkotások szerepeltetése történeteiben. A visszatérő motívumok közé tartoznak egyebek között Tacita Dean, a „Passionate European”-ként jellemzett képzőművész művei is. A képek elbeszéléstárggyá válnak, az ekphrázisok megélednek, érzéki tájleírásokként hatnak, nem betétszerűek, hisz szerves narratív elemek. A regény az említett alkotókat megbecsüléssel idézi.

⁶ A magyar kötet Kindle formátumú változatát használtam, ezért oldalszámot nem jelölhetek.

Nem Ali Smith-regényben barangolnánk, ha nem lépnénk át az eddigiektől mindenben különböző szereplőpáros történetébe. A regénycselekmény egyik helyszíne a jól őrzött, angliai Immigration Removal Center, az Immigráns Fogda,⁷ amit az SA4A biztonsági magáncég felügyel.⁸ Brit, Brittany Hall munkahelyén a fogva tartott bevándorlók őrizetért felel. A vasútállomáson várakozva figyel fel a tizenkét éves iskolás Florence-ra, a felügyelet nélküli „legendás kislányra”. Lehetséges, hogy e kissé irracionális szál megjelenését a regényben a kései, „románcos” Shakespeare-drámák, a „regényes színművek” modellje magyarázza. Ezt a témát fejtegeti Ali Smith az oxfordi St Anne’s College-on megtartott előadásainak egyikében. Az *időről, A formáról, A szegélyről, A felajánlásról és a reflexióról* szóló szövegek *Artful* címmel jelentek meg.⁹

Brit lelkiismerete szerint cselekszik, útra kel vele, védelmezőjeként lép fel, noha nem leplezi, hogy az SA4A cég biztonsági tisztje. A gyereken Greta Thunberg tudatossága és talán Marina, az elveszettnek hitt, hányatott sorsú drámabeli (Shakespeare: *Pericles*) lány arcélei vetülnek egymásra. Maga a kislány eleinte mindenképpen furcsa, irreális figuraként lép fel. A párbeszéddek és a kalandok ugyancsak mintha egy merőben más síkra billennének át. Ezt az érzést erősíti az elbeszélő azzal, hogy a lány már-már csodás felbukkanásaira, intervencióira utal. Okos, érett megszólalásai, csavaros észjárása mindenképpen meglepetésszerű, és nem az elveszettség, inkább a céltudatos gyermek-felnőtt benyomását kelti. Az elbeszélői közelség-távolság jellemzőjének vélem azt, hogy hol az idős, tapasztalt Paddy, hol az irreális Florence álláspontja érintkezik az elbeszélőével. Smith minden narrátorára jellemző ez az ingázó közelség/azonosulás valamelyik alakjával.

A véletlen találkozások és kalandszerű események még két szereplővel bővülnek. Egyikük a Paddy emlékét nyomozó Richard, a másik pedig a kávéfurgonos Alda, akiről kiderül, hogy, Brittel ellentétben, a menekülteket segítő önkéntes hálózat tagja. Egy ilyen kompánia összehozása inkább a lazább műfajok szcenáriójába illik. Töprengésre adhat okot az, hogy Smithnek a hangnem-vegyítésre, kollázs-eljárásokra, a különmű beszéd-módok szembesítésére alapozott koncepciója indokolja-e ezt a furcsa ötletet. „Üdvözöljük egy országban, ahol nincs szívesen látva. Ön most már egy nem szívesen látott személy, akivel úgy fogunk bánni, ahogy nekünk tetszik.” Ahol az ilyen ironikusan kifordított és mégis valós jelszavak képezik a hátteret, vajon az előtérben futhat-e olyan alkalmi kaland, segítőtársakkal folytatott hajsza, mint a *Tavaszbán*?

A bonyodalmak lezárultával értjük meg, hogy az Invernessbe (Ali Smith szülőhelyére) érkező furgon utasai közül a kis Florence a bevándorlóközpontból megszökött anyját keresi, és rátalál. A menekülésben Alda és szervezete a tényleges segítő, Brit pedig a hivatal embere, akinek kötelessége az intézmény értesítése. Richard a véletlen útítárs, aki az útra más céllal indult el, sejtelve sincs arról, miben vett részt. Jóval a felgyorsított képsorok

⁷ A regényben IRC, a Bevándorlási Elosztó Központ rövidítése.

⁸ Ali Smith támogatója és szerzője a menekültek névtelen tanúvallomásait tartalmazó, David Herd és Anna Pincus szerkesztésében megjelent *Refugee Tales* (2016) című kötetnek.

⁹ „A véletlenek megoldó ereje, Dickens cselekményei működésének bőkezűsége Shakespeare vígjátékaiból indul ki, amit a Shakespeare kései darabjaiban megjelenő varázslat és véletlen egybeesés olyan legerőteljesebb formái támasztanak alá, mint a *Cymbeline*, *Téli rege*, *A vihar* darabok, amik kategóriákat egyesítenek úgy, hogy szembeszegüljenek a kategóriával, ahol tragédia és komédia együttesen jelenik meg, megküzdnek egymással, majd háttorzongató újjászületésekben oldják fel a harcot, megtalálják azokat, akik elveszttek, a holtakat általában leleményességük fitogtatásával visszatérítik az életbe. Shakespeare kései darabjai szeretik és felemelik a szegényeket, akiknek az évszázadokon át a komédiákban megjelenő erkölcsi világképe az osztozkodás, befogadás és vendégszeretet alakját veszi fel, kezdve a *Téli rege* elhagyott babájának a befogadásával és megmentésével, majd egészen az elveszett fiúk befogadásáig és a komikus tolvajságra nevelésig, ami Lionel Bart 1960-as musicaljében Fagin sokkal komikusabb alakját és alkalmazását teszi lehetővé.” Ali Smith: *Artful*. The Penguin Press, New York, 2013, 101.

után tisztázódik az, hogy az értesített, hajszába bevont SA4A egyenruhások furgonjai Florence-t és anyját is visszavitték a menekültközpontba. A *Tavaszt* záró mondatok áprilist, a tavasz utolsó, anarchista hónapját, a *Germinalt* említik, ami „a forráshoz, a maghoz, a dolgok csírájához való visszatérés hava, és Zola talán ezért adta a reménytelen reményről írt regényének ezt a forradalmi címet”.

Nyár

Az *Évszak-kvartett*ben mindvégig fontos szerepe van a koincidenenciáknak. A *Nyár* cselekménye megerősíti a véletlen egybeesések és a lehetséges kapcsolatok jelentőségét. Elmarad azonban a harsány felütés, az időszerű politikai szólamok listája, noha a felmerülő nehézségekre adott vállrándításra, a „na, és akkor mi van?” reakcióra, a közömbösségre összpontosul. Módosul a hangnem, s bizonyos mértékig mintha a szálak elvarrásának igyekezetét érzékelnénk. Smith poétikáját nem az evidenciákra támaszkodó elbeszélői tudás, a lezárható, a berekeszhető eseménysorok eszméje alakítja. A szilárd elbeszélői látószöveget képviselő megnyilakozást a szereplők között folyó dialógus sokféle hangneme és artikulációs módzata váltja fel. Az élőbeszédhez alkalmazkodó regénynyelv egyik síkját a konverzáció képviseli. „Bizonyára egy olyanban élünk, ahol az ősi és a magánszféra egyre inkább egybeolvadnak” (*Summer*). A családi étkezéseknél folytatott beszélgetések, a chatelés, a felnőttek és kamaszok közötti nézeteltérések, a spontánul kibontakozó viták, az ellentétes álláspontok ütköztetése, a mai angol köznyelv, az alulstilizált, egyszerűsítő beszédkultúra a fenti észrevételt igazolja. A közösség nyelvhasználatát a nyilvánosságot, a sajtót, a médiát eluraló primitívizmus befolyásolja. A gyermekrajzot idéző, sematikus emotikonokra, hangulatjelekre, betűkihagyásos üzenetváltásra redukált kommunikáció az érzelmi és mentális kiürülés jelrendszere.

A regényciklus történetészövésében a véletlennek, a hihetetlennek olyan jelentősége van, mint a nagy elődök fordulatokra, váratlan kibontakozásra alapozó drámai formáiban. Narratív kontinuitást tehát nem kereshetünk a kötetek és az egyes fejezetek között. Az epizodikus szerkesztés, a váltások, a csapongás, a kollázs (irodalmi utalások, levélszöveg, képelemzés beékelése) olyan poétikai elv és eljárás mód, ami nem az alakok és a történetek közötti érintkezéson alapul. A cikluson belüli folyamatosságot elsősorban az éppen aktuális események kritikus megvitatása képviseli. Ezért fontosak az alakok, a különféle nemzedékekhez tartozó szereplők nézetei. A Shakespeare- és Dickens-betétek lényegében mindvégig csupán példaszzerű utalások. A brit hagyomány klasszikusai ihletforrások, emlegetésük esztétikai, művelődéstörténeti célzatú, történeti perspektívát azonban nem biztosítanak a jelen megértéséhez. A regény közepén tételesen is felvetődik a kérdés, vajon kell-e a művésznak saját korára reflektálnia. (A második világháborús angliai gyűjtőtáborban tartott előadás címe így hangzik: „Should The Artist Portray His Own Age”). Ali Smith poétikai eszköztárat alakít ki ahhoz, hogy a kérdésre meggyőző irodalmi választ adhasson. Hitelességének garanciája invenciója, műveltsége, képzelőereje.

Nem tagadom, volt bennem várakozás, hogy a *Nyár*ban vajon felismerhető lesz-e néhány olyan szereplő, akiket mintha az Őszől kezdődően követnénk, mert rendhagyó egyéniségüket megőrizte az emlékezet. A jelent a félmúlttal összekötő szerves kapcsolódás – a nem időelvű elbeszélésben is – csak egyetlen formában jelentkezhet: ha van olyan alakja a fikciónak, akinek megélt tapasztalata támpontja lehet a most zajló folyamatok értelmezésének. Ilyen az Őszbeli Daniel Gluck újbóli felbukkanása a *Nyár*ban. Akkor is, ha az agg Danielnél amnéziás és éber állapotok, nappali tudat és múltidézés, emlékezés és álomelbeszélés váltogatják egymást. A *Tél* tartalmaz egy különös találkozást, aminek közvetlen folytatása lesz a *Nyár*ban. Sophia, Arthur anyja mással nem, csak a náluk

vendégeskedő idegen lánnyal, a horvát Luxszal osztja meg titkát. A fiú valódi apja nagy szerelme, Danny, az a művelt, német–angol férfi, akivel életük során csupán néhány rövid együttléte volt. Erről a felnőtt Arthur sem tud: „Van egy lyuk az életemben, ahol az apa szónak kéne lennie” (*Tél*, 155.).

Ali Smith nem hagyta végleg eltűnni a látóhatárról a ciklus legkülönösebb figuráját, Danielt. Ezt alkotói és koncepcióbeli tudatosságnak tekintem. Jelzészzerű alakja kezdetől fogva kiemelkedett a többi szereplő, a mai skóciai párok, családok, gyerekek, fiatalok sorából. Tény, hogy öregségén, magányán, művészeti tájékozottságán, érdeklődésén kívül mást nem tudhattunk róla. A záró kötet központi mozzanata éppen Daniel múltjának virtuális rekonstrukciója. Az apa nélkül felnőtt Elisabeth gyerekkora óta ragaszkodik az idős szomszédhoz. Kitartó, odaadó gondoskodása, a kettejük légies apa–lány viszonya az empátia és a szolidaritás modellje. A ciklust uraló, elidegenült, negatív érzésekkel terhelt emberi viszonyok ellenpontja.

Sophia Arthurra bíz egy évtizedek óta őrzött, kerek kődarabot, hogy halála után juttassa vissza Daniellhez. A kő a Daniel tulajdonában álló Barbara Hepworth-szobor része, amit az asszony régen emlékül vett magához. „Kő, két kő és semmi több, és az egyik lyukas” (*Tél*, 235.). A kis ereklye a mese- és romance-hagyományt idézi, melyben a tárgyak csodás, segítő, nyomra vezető rendeltetésűek. A kő láttán az amnéziás öregember felkiált, „visszahozták a gyermekét”. A Hepworth-szobor címe *Anyja és gyermeke*. Elisabeth a nagyobbik kőalakzatba, a foglalatba, az anyaölbe helyezi vissza „a gyermekét”. A jelenlevőkben a kijelentésnek csak ez a jelentése világosodik meg. A származás, az együvé tartozás ténye azonban az apa és a fiú előtt most sem lepleződik le. Az *Évszak-kvartett* nem a lélektani elemzésre fogékony korban keletkezik, analitikus beállítottságának tárgyai inkább társadalmi jelenségek, emberi viszonyok, képzőművészeti alkotások. Arthur és Elisabeth a gyámolításra szoruló, halála előtt álló Danielnél, a kis szoborrész visszaadása-kor válnak egymástól elválaszthatatlanokká. E mozzanattól azonban nem vitatnám el az ösztönvilágot és a tudattalan mélyrétegeit is érintő lélektani motivációt. A románcos megoldáshoz elképzelhetően éppen azon Shakespeare-művek hatása járult hozzá, amelyeket Ali Smith a ciklus írása idején gyakran forgatott: nem a tragédiák, hanem a kései „regényes színművek”, a *romances*.

A *Nyár* középső, 2. fejezete szinte teljes egészében Daniel Gluck életörténetének elbeszélése. Német apja és anyja Angliában éltek, a kereskedő család fia itt született 1915-ben, majd brit önkéntesként szolgált a tengerészetnél a második világháborúban. A zsidó származású anyát a két háború között kiutasították Angliából, így Németországban szülte meg Hannah lányukat, akivel Daniel és apjuk csak nyári vakáció idején találkozhattak. Párizs német megszállása idején az Angliában élő németeket az ascotti gyűjtőtáborba terelik, majd egy angol sziget elhagyott nyaralóiban szállásolják el. Ez a „Poor man’s riviéra.” Az ekkor tizenkilenc éves fiú idős apját gyámolítja. Az internált orvosokat, kereskedőket, értelmiségieket, gyári munkásokat a fegyőrök náciknak tekintik.

Az internáció idejének történetét a regény éles vágással megszakítja: az idős Danielt egy „másik században” ébreszti fel Elisabeth, aki Wakefieldről, Barbara Hepworth szülőhelyéről kérdezzeti.

„Daniel egy másik évszázadban nyitja fel a szemét, az üvegkertben.

Azt jelenti, ami az anya és a gyermek makettjából megmaradt.

Egyszer aludt egy nővel, aki ellopta a kő gyerek-darabját. Évekkel ezelőtt elvette, zsebre vágta.

De még mindig nála volt az anyakő, így nem bánta. Mégis eladhatatlanná tette. Ami jó dolog volt. Azt jelenti, hogy amikor minden mást eladott, ezt megtartotta. Jó. Nagyon szereti.”

Emlékezetkihagyásokkal, ugrásokkal, síkváltásokkal haladunk előre, hátra a történetben, míg nem az olvasás is ráhangolódik a szerkesztés fércelések eljárásaira. A rejtélyes kis követ, Sophia ereklyéjét, az Arthurt apjához visszatérítő szobor-részletet a demencia állapotában tengődő Daniel is számontartja. Olyan életszakaszban is, amiben az asszony, a szobor, az alkotó is kitörölhető volna emlékezetéből. Csupán az marad végérvényesen rejtve előtte, hogy a Barbara Hepworth-szobrot eredeti állapotába saját fia állítja vissza.

A *Nyár* Daniel húga, Hannah sors történetével bővül. Lehetséges, hogy általa a regényalakok és származások közötti összefüggések is bonyolódnak. A hamis okmányokkal menekülő fiatalasszony 1940-ben kislányát egy francia családra bízta. A fiatal angol lány, Sacha francia származású nagymamáját emlegeti, aki háromévesen veszítette el anyját. Talán éppen Hannah árván maradt kislányáról van szó. Daniel sosem szerzett tudomást húga elvesztéséről. Előttünk is inkább a feltételezett összefüggések, a hihetetlen, véletlen egybeesések egyikének tűnhet. Smith fikciója nyomatékkal támaszkodik a potencialításra, a tényszerűvel szemben álló, lebegtetett lehetőségekre. Nem csupán Daniel fia, hanem Hannah unokája is felbukkana betegágyánál? Miközben minderről a jelenlevők közül senkinek sincs tudomása... Ali Smith vállalja a sejtetést, a hihetetlen véletlen hagyományát, amit nyilván csodált elődeiben.

A *Nyár* egyik művészeti betéjének is tekinthetnénk Lorenza Mazzetti olasz rendezőnő angol kálváriáját, filmjeit (*Together*, valamint a Kafka *Átváltozása* alapján készített *K.*). Az elbeszélői képzelet és logika mégis kapcsolatot létesít az Angliából „undesiredable, alien” minősítéssel kiutasított fiatal Mazzetti és az országban mindenkor megkülönböztetésben részesülők között. Mazzetti később a Free Cinema angol mozgalom alapítója, jelentős angol, olasz filmek, könyvek szerzője lett. A *Nyár* párhuzamai között Chaplin némafilmjei, egyebek között a *Der Einwanderer*, Louis Daguerre fotói, Jean-Philippe Daguerre filmjei, a *Pygmalion*-mítosz, Gide *Prométheusz*a, Keats és az elmaradhatatlan ihlető, a *David Copperfield* is felbukkan.

A David Copperfield-példa sokrétű jelentést hordoz Ali Smith fikciójában. „Változtasd át magad valaki mássá. Kalandozz a többes személyiség képzetében. Mert ez a szív lüktet a David Copperfield történetében.” Az *Évszak-kvartett* meghatározó mozzanata ugyanis a többes éntudat, a nemi irányultság nyitottsága és mindennemű megkülönböztetés elutasítása. Reagáljon-e a művész saját korára? Ali Smith eredeti módon ad igenlő választ a kérdésre, amikor az élő történelmet a benne működő múlt példáival szembeállítja. Prózájának narratív etikája vibráló, gazdag irodalom-, film- és művészettörténeti utalásrendszerrel válik érzékivé, tapinthatóvá, láthatóvá. A 20. századi megpróbáltatásokat megszenvedő nemzedékek tükröt tartanak a jelenbeliek felismeréséhez.

feb
16
20⁰⁰

ANDREJ PROZOROV TRIÓ

ANDREJ PROZOROV – SZAXOFON
JUDITH FERSTLT – NAGYBŐGŐ
DÉS ANDRÁS – ÜTŐHANGSZEREK

METRONÓM
JAZZ KLUB

ZSOLNAY NEGYED
E78

márc
16
20⁰⁰

DRESCH QUARTETT

LUKÁCS MIKLÓS – CIMBALOM
GYÁNYI MARCELL – NAGYBŐGŐ
CSIZI LÁSZLÓ – DOB
DRESCH MIHÁLY – SZAXOFON, FÜHÜN

www.e78.hu www.facebook.com/e78

ZSOLNAY
ÖRÖKSÉGKEZELŐ
NONPROFIT KFT.

PÉCS
A KULTÚRA
VÁROSA

NÁDAS